EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Lakivaliokunta

LAUSUNTO

5.12.2025

Viite: Lakivaliokunnan asiantuntijapyyntö 12.12.2025, EOAK/7733/2025

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE EUROOPPALAISTA SÄHKÖISTEN TODISTEIDEN ESITTÄMISMÄÄRÄYSTÄ JA SÄILYTTÄMISMÄÄRÄYSTÄ KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI (HE 175/2025 VP)

1 ALUKSI

Lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialta lausuntoa otsikkoasiassa. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sähköisten todisteiden rajat ylittävää hankkimista koskevaa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta täydentävät säännökset ja panna täytäntöön menettelyä koskeva direktiivi. Lakiehdotuksissa säädettäisiin muun muassa kansallisesti toimivaltaisista viranomaisista, seuraamuksista sekä Suomeen sijoittautuneen tai täällä palveluja tarjoavan palveluntarjoajan velvollisuuksista.

Olen antanut esityksestä sen valmisteluvaiheessa lausunnon. Lausunnossa totesin jo työryhmämietinnön olleen lähtökohtaisesti perustellusti valmisteltu. Rajasin lausunnossani tarkastelun erityisesti sääntelykokonaisuuden suhteeseen eduskunnan oikeusasiamiehen tehtäviä ja toimivaltaa koskevaan perustuslain 109 §:ään.

Esityksen valmistelussa on asianmukaisesti huomioitu aiemmin antamassa lausunnossani esitetty. Esitys on lähetetty myös eduskunnan perustuslakivaliokuntaan, jossa lakiehdotusten suhde perustuslakiin tulee tarkemmin arvioiduksi.

2 ESITYKSEN ARVIOINTI OIKEUSASIAMIEHEN VALVONTATEHTÄVÄN NÄKÖKULMASTA

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja

täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeusasiamiehen toimivalta ulottuu siis valtioneuvoston oikeuskansleria lukuun ottamatta kaikkeen viranomaistoimintaan. Oikeusasiamiehen valtiosääntöisenä tehtävänä on eduskunnan puolesta valvoa kaikkea julkisten tehtävien hoitoa. E-evidence-asetus ja direktiivin täytäntöönpanolaki ovat jatkossa osa oikeusjärjestystä, jonka noudattamista ylimmät laillisuusvalvojat valvovat. Laillisuusvalvojien perustuslaillisiin tehtäviin kuuluu myös yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa koskevien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta.

Asetuksen mukaisessa tietojen hankinnassa olisi kyse pääsääntöisesti suorasta yhteydenpidosta EU:n jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten ja toisessa EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevan asetuksen soveltamisalaan kuuluvan yksityisen palveluntarjoajan välillä. Asetus sinänsä on suoraan sovellettava ja saa etusijan Suomen oikeuteen nähden. On lisäksi selvää, että viimekätinen toimivalta Euroopan unionin oikeuden tulkintaan on EU-tuomioistuimella. Asetukseen omaksuttu sääntely esittämis- ja säilyttämismääräysten menettelyn ja täytäntöönpanon perusratkaisusta herättää kuitenkin myös osin uudentyyppisiä kysymyksiä ylimpien laillisuusvalvojien valvontatoimivallan ulottuvuuden kannalta.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt ylimpien laillisuusvalvojien valvontavaltaa Suomen valtiosääntöidentiteettiin kuuluvana asiana (PeVL 14/2018 vp, s. 11–15). Perustuslakivaliokunta on samassa yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen, että ylimpien laillisuusvalvojien valtiosääntöinen asema ei samastu muissa jäsenvaltioissa säädettyihin laillisuusvalvontajärjestelyihin. Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa on tehty asianmukaisesti selkoa ylimpien laillisuusvalvojien tehtävistä ja siitä, että asetus tai direktiivi eivät sisällä sääntelyä, joka joltain osin rajaisi ylimpien laillisuusvalvojien perustuslaillista tehtävää. (s. 174–175)

Oikeusasiamiehen valvontatehtävän näkökulmasta olen tarkastellut kahta kysymystä: palveluntarjoajien oikeudellista asemaa ja valvontaa sekä toisen jäsenvaltion viranomaisen julkisen vallan käyttöä Suomen oikeudenkäyttöpiirissä.

Palveluntarjoajien asemaa ja asetusehdotuksen käsittelyä perustuslakivaliokunnassa, lakivaliokunnassa ja hallintovaliokunnassa kuvataan esityksen säätämisjärjestysperusteluissa (s. 171). Lakivaliokunta piti ongelmallisena asetusehdotuksessa palveluntarjoajille ehdotettua varsin laajaa vastuuta oikeudellisesta harkinnasta niiden toteuttaessa toisen jäsenvaltion viranomaisen antamaa määräystä. Lakivaliokunta totesi, että ehdotus siirtää pyyntöjen arviointiin liittyviä tehtäviä palveluntarjoajille ja asettaa ne lähinnä oikeudellisia asioita hoitavan viranomaisen rooliin. (kuten LaVL 35/2018 vp ja siinä viitatut).

Palveluntarjoajien osalta asetus ei sisällä kansallista liikkumavaraa, minkä vuoksi näille asetuksessa osoitettuja tehtäviä ei ole mahdollista organisoida

toisella tavalla eikä palveluntarjoajiin ole mahdollista kohdistaa kansallisesti lisävaatimuksia asetuksen toimeenpanoon liittyen. (s. 172) Asetuksessa säädetään kuitenkin sijaintivaltion toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä esittämis- tai säilyttämismääräyksen arvioinnissa eräissä tapauksissa (erit. asetuksen 7, 8, 12 ja 16 artiklat).

Perustuslain 109 §:n näkökulmasta keskeistä on tarkastella, onko palveluntarjoajien tehtävissä kyse julkisen tehtävän hoitamisesta, joka määrittää oikeusasiamiehen, sekä 108 §:n 1 momentin nojalla myös oikeuskanslerin, toimivallan. Oikeusasiamiehen toimivaltaa määrittävä julkisen tehtävän käsite on laaja. Kysymys ylimpien laillisuusvalvojien valvontatoimivallan ulottumisesta palveluntarjoajiin tulee arvioitavaksi mahdollisessa tulevassa valvontakäytännössä.

Toinen keskeinen kysymys on asetuksessa säädetty toisen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen toimivalta kohdistaa suoraan Suomessa olevaan palveluntarjoajaan esittämis- tai säilyttämismääräys ilman kansallisen toimivaltaisen viranomaisen arviointia tai myötävaikutusta (pl. edellä viitatut asetuksen kieltäytymistä ja täytäntöönpanoa koskevat säännökset).

Käsitykseni mukaan ylimpien laillisuusvalvojien toimivaltuussäännöksissä tarkoitettu viranomainen voi olla myös ulkomainen viranomainen tai myös Euroopan unionin virkamies. Tämä ilmenee esimerkiksi useista poliisiyhteistyötä koskevista kansainvälisistä sopimuksista, joiden mukaan vieraan valtion poliisiviranomaisilla on tietyissä tilanteissa oikeus käyttää Suomen alueella merkittävääkin julkista valtaa, joka kuuluu ylimpien laillisuusvalvojien valvontavallan piiriin. Vastaavasti tämä ilmenee Euroopan syyttäjänviraston (EPPO) perustamista koskevassa neuvoston asetuksessa ((EU) 2017/1939) tarkoitettujen Euroopan syyttäjien ja valtuutettujen Euroopan syyttäjien asemasta. Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan 39/2020 vp, että EPPO-syyttäjät kuuluvat ylimpien laillisuusvalvojien laillisuusvalvontaan. Perustuslakivaliokunta on korostanut, että laillisuusvalvonnan ala määräytyy perustuslain säännösten tulkinnalla soveltamistilanteessa kunkin tilanteen erityispiirteet huomioiden (PeVL 2/2024 vp, kohta 20 ja PeVL 28/2024 vp).

Oikeusasiamies
Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos
Heini Färkkilä

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.